

Lauder School
of Government,
Diplomacy & Strategy

Program on
Democratic Resilience
& Development

Voter Behavior and Prime Ministerial Elections in Israel: Results from a Public Survey

Dr. Maoz Rosenthal

Working Paper 7/21

AUGUST 2021

Voter Behavior and Prime Ministerial Elections in Israel: Results from a Public Survey

תוצאות סקר ניסוי לגבי שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה בישראל

Dr. Maoz Rosenthal

Working Paper 7/21

AUGUST 2021

תוכן העניינים²¹

3.....	Abstract
4.....	1. מבוא
6.....	2. שיטה, דגימה ומדגם
9.....	3. שאלת הבסיס: הצבעה מרץ 2021 על בסיס שינוי שיטת הבחירות
11.....	ניסוי מס' 1: שינוי שיטה, הגדלת שיעור המפלגות המובילות, ושחיקת המפלגות הבינוניות.
13.....	ניסוי מס' 2: שינוי שיטה, הגדלת שיעור המפלגות המובילות, והצבת המפלגות הבינוניות בסכנה
15.....	4. מסקנות
15.....	5. נספח: פרופיל פוליטי וחברתי של המצביעים למפלגות הגדולות
26.....	6. ביבליוגרפיה

ABSTRACT

This paper presents the main results from a web-based survey experiment administered by the Geokartography group within a pool of 2400 Israeli respondents. The survey sought to

¹ אני חב תודה על מימון סקר זה לד"ר עמיחי מגן והתכנית לחוסן ופיתוח דמוקרטי במרכז הבינתחומי הרצליה בשיתוף קרן קונרד אדנאור. ד"ר סיון הירש-הפלר וד"ר אמנון כורי סייעו בבניית השאלונים. מר רועי שיף ומר אבינועם פלח ממכון גיאוקרטוגרפיה סייעו גם בבניית השאלונים, ביצעו את הפצתם ואת איסוף הנתונים. מר יניב כהן העיר הערות מועילות על טיוטות מוקדמות של דו"ח זה. האחריות על טעויות ושגיאות בניתוח זה מוטלת כולה עלי.

² I owe a debt of gratitude to Dr. Amichai Magen and the Program for Democratic Resilience and Development at Reichman University Herzliya. Prof. Sivan Hitsch-Hoefler and Dr. Amnon Cavari provided invaluable help in constructing the surveys. Mr. Roei Schif and Mr. Avonoam Falah from the Geokartography group also assisted with the survey construction and implementation. Mr. Yaniv Coehn offered some excellent comments on earlier drafts of this report. Responsibility for faults and Errors is all mine.

examine the potential effects of a change in Israel's Prime Minister's nomination method on Israeli voters' behavior. This paper aims to describe and explain voters' willingness to support the larger parties, given a change in rules that determines that the largest party's leader would become Israel's Prime Minister without a need to receive Israel's parliament (Knesset) confidence. Particularly, we examined how such a change would affect Israeli voters' tendency to adhere to strategic voting, sincere voting, coalition-targeted voting and what we refer to as a *Gewald* (help in Yiddish) voting: supporting a small party which is about to be left out of Knesset. The overwhelming result in the different survey versions was that most Israelis would opt for strategic voting given such a change. That is, they would support the largest party in their political camp. I also show that the main difference between strategic and sincere voters was two-fold: they mostly voted for a party due to its leader and wished their party was part of the governing coalition.

דו"ח זה מציג את הממצאים המרכזיים בסקר שביצע עבורנו מכון גיאוקרטוגרפיה על 2400 משיבים מהאוכלוסייה בישראל. מטרת הסקר הייתה בחינת תגובה פוטנציאלית של בוחרים בישראל לגבי שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה בישראל.³ יש לציין שאין זה סקר מנדטים רגיל, אלא סקר הנועד לבדוק את המאפיינים הצפויים של התנהגות הבוחר בישראל בהינתן שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה. השיטה המוצעת היא שראשת הרשימה הגדולה ביותר תהפוך באופן אוטומטי לראשת הממשלה ללא צורך באמון הכנסת. ניסינו לבחון את השפעת שינוי זה על ארבע מוטיבציות התנהגותיות של בוחרים: הצבעה אסטרטגית, הצבעה כנה, הצבעה מכוונת קואליציה ומה שאנו מכנים כאן הצבעת 'געוואלד', או הצבעה כנה למפלגה עם סיכוי נמוך לעבור את אחוז החסימה. התוצאה הגורפת בכל התרחישים שהוצגו הייתה שבהינתן שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה יעברו הבוחרים להצבעה אסטרטגית: הם יעבירו את תמיכתם אל המפלגה הגדולה הקרובה אליהם בעמדותיה. בנספח להצגת הממצאים המרכזיים אני מראה כי ההבדל המרכזי בין המצביעים האסטרטגיים לשאר היה כפול וממוקד במניעי ההצבעה שלהם: מצביעים אלה הדגישו את מנהיג המפלגה כסיבה מרכזית להצבעה למפלגה, כמו גם הדגישו את רצונם שהמפלגה לה הם מצביעים תהיה בממשלה.

1. מבוא

אחת ההצעות המרכזיות המוצגות לאורך שני העשורים האחרונים כפתרון לבעיית חוסר ההחלטיות שיוצרת שיטת הבחירות הנהוגה בישראל, היא שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה. במסגרת שיטה זו, ראש הסיעה הגדולה ביותר יהפוך להיות ראש הממשלה ללא צורך באישור הנשיא ואמון הכנסת.⁴ הנטייה הכללית היא להניח כי

³ אני עושה כאן שימוש בשפה מגדרית תוך שימוש בלשון פנייה המשתנה לסירוגין.
⁴ Rahat et al. 2013; Shugart 2011.

המצביעות בישראל ייטו לתמוך ברשימות הגדולות בשיטת בחירות כזו: ההנחה המובלעת בחשיבה זו היא שהבחרת הישראלית תכונן את מאמצייה להשפעה על הרכבת הממשלה, כאשר מניע זה יגבר על הרצון להצביע באופן כן למפלגה המועדפת ביותר על אותה בוחרת שתפנה להצבעה אסטרטגית. בהקשר זה יש להציע מעט הגדרות המלוות את הדרך בה בנינו את הסקר: הצבעה כנה היא הצבעה העולה בקנה אחד עם מערכת ההעדפות של הבוחרת. הצבעה אסטרטגית משמעותה נכונות להתפשר מבחינת ההצבעה ולתמוך במפלגה הרחוקה יחסית מעמדות הבוחרת בכדי לוודא שהיא מקבלת השפעת מדיניות. במונחים מעשיים, משמעות הצבעה כזו היא ויתור אידיאולוגי בכדי להימנע מהתוצאה הלא רצויה של הפסד קול כתוצאה מתמיכה במפלגה שלא תיבחר לפרלמנט.⁵

בהקשר הישראלי, נראה כי שיטת בחירות המאפשרת לבוחר הישראלי להצביע באופן כן, תגרום לו לעשות כך. הדבר אירע בישראל תחת שיטות בחירה שונות (הצבעה בפתק אחד עם אחוז חסימה ברמה משתנה ובשנות הבחירה הישירה) והוביל להגדלת פיצול הכנסת. לכן, המוטיבציה לחתור לרפורמה המוצעת היא לגרום לבוחרים להצביע אסטרטגית ולהשיב על כנו את מרכז האיזון של מפלגות גדולות ומתונות יחסית.⁶ עם זאת, שתי תופעות המוכרות מהתנהגות הבוחר יכולות לגרום לבוחרים להימנע מהצבעה אסטרטגית פשוטה: הצבעה מכוונת קואליציה וסוג הצבעה ייחודי שנכנה אותו הצבעת 'געוואלד'. בהצבעה מכוונת קואליציה נראה בוחרים שיניחו הנחות לגבי הסתברות תוצאת הבחירות וזהות המפלגה העומדת להרכיב את הקואליציה. בהתאמה, הם יצביעו למפלגות אחרות המזוהות אידיאולוגית עם מקימת הקואליציה כדי שיוכלו למשוך את הקואליציה לכיוון שנראה להם רצוי יותר מבחינתם.⁷ גם כאן יש מידה של הצבעה אסטרטגית: לא תמיכה במפלגה המועדפת ביותר על הבוחרים אלא בזו שהיא קרובה אליהם יותר מהמפלגה מקימת הקואליציה, ועדיין יכולה להשפיע על הקואליציה המוקמת.⁸

במה שאנו מכנים כאן הצבעת 'געוואלד', אנו רואים תופעה מעניינת של הצבעה כנה למרות המודעות לסיכון הפסד פתק הבחירה. כלומר, המפלגה המועדפת על הבוחר, מתקרבת אל אחוז החסימה והסתברות הפסד שלה עולה. כך למרות הסיכון (ואולי אף בגללו) מחליט הבוחר לקחת סיכון ולהשקיע באותו סוג של הצבעה כנה. ברור ששתי מוטיבציות אלה מרחיקות את האפשרות ליצירת התוצאה המקווה של הרפורמה: במקרה של הצבעה מכוונת קואליציה יסיטו הבוחרים את קולותיהם אל המפלגות הבינוניות מהמפלגות הגדולות. במקרה של הצבעת 'געוואלד' יסיטו הבוחרים את תמיכתם אל המפלגות הקטנות. סממנים לסגנון הצבעה זה ראינו כמעט בכל סבבי הבחירות של 2019-2020. במרץ 2021 סגנון הצבעה זה היה לחלק מהקמפיין של כחול-לבן ומרצ.⁹

⁵ Hobolt and Karp 2010.

⁶ Shugart 2011.

⁷ Bargsted and Kedar 2009.

⁸ Bargsted and Kedar 2009.

⁹ ראו לדוגמה: מעריב אונליין 2021/3/24 Article-829793 <https://www.maariv.co.il/elections-2021/>

לכן, השאלה שביקשתי לבחון כאן הייתה עד כמה שינוי בשיטת מינוי הממשלה המוצעת, ישפיע הלכה למעשה על התנהגות הבוחר הישראלי שעושה שימוש בהצבעה כנה ובסוגי הצבעה מורכבים יחסית כמו הצבעה מכוונת קואליציה והצבעת געוואלד. בסקרים נבחנו שלושה תרחישים:

1. התרחיש הכללי: בהינתן תוצאות הבחירות האחרונות, האם היו הבוחרים משנים את הצבעתם אם שיטת מינוי ראש הממשלה הייתה משתנה לשיטת ראש הרשימה הגדולה ביותר? תרחיש כללי זה מעניין כנקודת התייחסות כוללת, היות ובבחירות מרץ 2021 הפער בין המפלגה המובילה לזו הבאה אחריה, היה גדול מספיק כדי לעודד הצבעה מכוונת קואליציה מצד ימין והצבעה כנה מצד שמאל. כלומר, לבוחר ימין היה ברור כי אם תוקם קואליציית ימין היא תוקם על ידי הליכוד מה שהיה אמור לתת להם מוטיבציה לחזק את מקימת הקואליציה, או לבחור במפלגות ימין אחרות שישפיעו על התנהלות הקואליציה. מצד שמאל, הסבירות לקואליציית שמאל מובהקת הייתה נמוכה כשהייתה מפלגה מובילה אחת מבחינת מצביעי שמאל מובהקים (יש עתיד) ולכן כאן הייתה יכולה להיווצר הצבעה כנה ומעבר לכך גם מה שכינתי קודם הצבעת געוואלד. בשל שילוב נסיבות זה, עלתה השאלה אם שינוי כללי המשחק היה אכן אמור להשפיע על בוחרים ששילבו בין מניעים שונים אלה. לכן השתמשתי ברקע זה כתרחיש ראשוני לבחינת השפעת השינוי המוצע.

2. תרחיש ניסוי 1: תרחיש בו מוצגות תוצאות על בסיס הרשימות שנכנסו לכנסת הנוכחית. במסגרת תרחיש זה ובניגוד לתוצאות האמת לכנסת ה-24 ניתן רוב למפלגות הגדולות, המפלגות הבינוניות נשחקות יחסית לתוצאות הבחירות לכנסת ה-24, אך עדיין רחוקות מאחוז החסימה. הציפייה כאן הייתה לראות אם כשנעודד הצבעה מכוונת-קואליציה אכן נקבל זאת, והבוחרים לא יתמכו במפלגות הגדולות אלא בבינוניות.

3. תרחיש ניסוי מס' 2: בתרחיש זה נתנו יתרון למפלגות הגדולות וקירבנו חלק מהמפלגות הבינוניות אל אחוז החסימה. כאן המטרה הייתה לעורר את האפקט האפשרי של הצבעת 'געוואלד' ולגרום למעבר למפלגות איתן מזדהות הבוחרות באופן אידיאולוגי וירצו לוודא שלא ירדו מתחת לאחוז החסימה.

כמובן שייטכנו עוד תרחישים של התנהגות הבוחר וקבלת ההחלטות שלו, כמו למשל איחודי ופיצולי מפלגות. כאן, הסקר התמודד עם אפשרויות המוכרות לנו מההיסטוריה האלקטורלית הקרובה בישראל: הצבעה כנה, הצבעה אסטרטגית, הצבעה מכוונת-קואליציה והצבעת 'געוואלד'. להלן אני מציג את השפעת המניפולציה הניסויית על נטיות החלטה של הבוחרים. בנספח אני מציג גם את הפרופיל הפוליטי-חברתי של המצביעים הנוקטים במגמה המרכזית שעלתה בסקר: הנטייה לתמוך אסטרטגית במפלגות הגדולות.

2. שיטה, דגימה ומדגם

הסקר היה אינטרנטי ובוצע בקרב 2437 משיבים המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה בישראל. הדגש כאן היה על מדגם מייצג לאוכלוסייה היהודית ולמעשה שימוש במדגם מהאוכלוסייה הערבית שאינו מייצג אך יכול לתת בקרה על השפעת השאלות. הסקר בוצע על ידי מכון גיאוקרטוגרפיה הפועל על פי תקני האיכות של האיגוד העולמי למחקרי שוק ודעת קהל. מכון גיאוקרטוגרפיה העביר את שני השאלונים בקרב שתי קבוצות שונות של

כ 1200 משיבים בכל שאלון (1000 יהודים ו- 200 ערבים), היה אחראי על סינון משיבים לא רלבנטיים והפקת הנתונים הגולמית. המדגם הראשון מבחינה דמוגרפית כלל את המפרט הבא:

קבוצת גיל	מגדר	דתיות (יהודים)	דת (ערבים)	זהות עדתית (יהודים)	הכנסה	השכלה						
18-25	נקבה	54.79	חרדי	6.58	10.57	מוסלמי	35.90	אשכנזי	3.91	הרבה יותר גבוה	0.58	יסודי
26-35	זכר	45.05	דתי	11.17	2.83	נוצרי	10.20	ישראלי	14.90	יותר גבוה	29.06	תיכון
36-45		16.90	מסורתי	32.30	1.17	דרוזי	11.20	מעורב	21.48	בערך כמו הממוצע	23.56	לימודים על תיכונים
46-55		15.24	חילוני	49.55	0.25	אחר	24.80	מזרחי	22.81	נמוך מהממוצע	33.06	תואר ראשון
56-65		11.32	אחר	0.10			16.00	ספרדי	23.40	הרבה יותר נמוך מהממוצע	13.74	תואר שני ומעלה
65-70		2.58			0.60	לא יודע	0.60	לא יודע	2.50	לא יודע		
70-120		2.33			1.30	אחר	1.30	אחר	10.99	מסרב		

טבלה מס' 1: מדגם הניסוי הראשון

טבלה מס' 1 משקפת מדגם עם הטיה קלה לכיוון הצעיר יותר, פחות או יותר שוויון בין נשים וגברים, פיזור מאוזן בין עדות, הכנסה ממוצעת והשכלה ברובה אקדמית אך עם ייצוג נאות לבעלי השכלה תיכונית ועל-תיכונית.

השכלה		הכנסה		זהות עדתית (יהודים)		דת (ערבים)		דתיות (יהודים)		מגדר	קבוצת גיל		
0.65	יסודי	4.37	הרבה יותר גבוה	36.78	אשכנזי	11.33	מוסלמי	7.27	חרדי	55.10	נקבה	19.58	18-25
26.29	תיכון	15.45	יותר גבוה	12.20	ישראלי	1.70	נוצרי	12.03	דתי	44.58	זכר	29.05	26-35
23.30	לימודים על תיכונים	23.14	בערך כמו הממוצע	12.59	מעורב	1.46	דרוזי	31.43	מסורתי			18.37	36-45
34.63	תואר ראשון	20.63	נמוך מהממוצע	23.02	מזרחי	0.24	אחר	48.40	חילוני			18.12	46-55
15.13	תואר שני ומעלה	25.32	הרבה יותר נמוך מהממוצע	12.88	ספרדי			0.29	אחר			10.68	56-65
0.65		1.94	לא יודע	1.27	לא יודע							2.83	65-70
26.29		9.14	מסרב	1.27	אחר							1.29	70-120

טבלה מס' 2: מדגם הניסוי השני

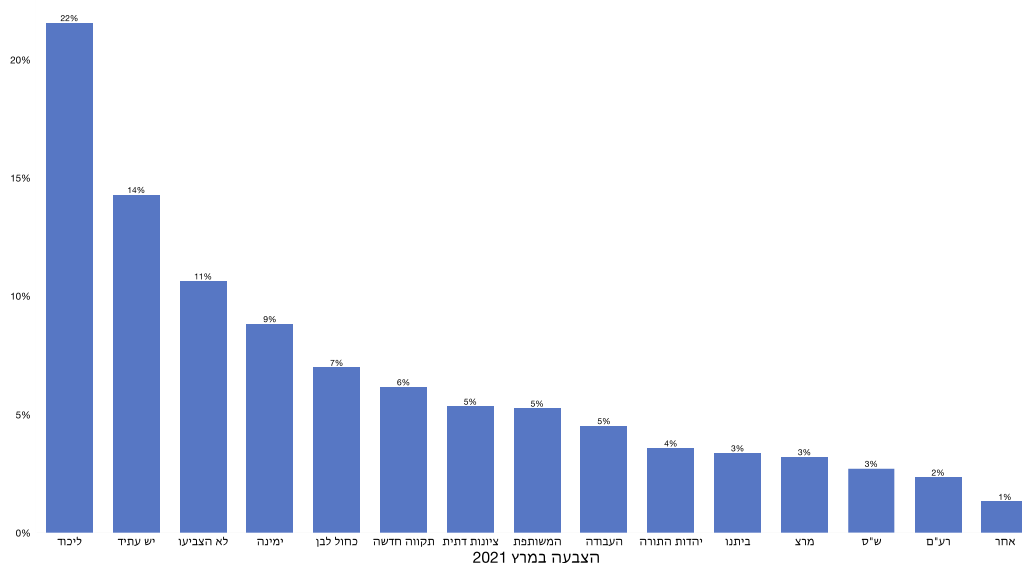
מאפייני המדגם השני גם הם דומים באופיים ומשקפים תמונה שאינה שונה בהרבה מתמונת האוכלוסייה הכללית. כך שבסך הכול 'הרצת' הסקר על החברה הישראלית ככלל, קלעה למאפיינים דומים אחד לשני ושאינם רחוקים בהרבה מתמונת המציאות המוכרת לנו. נפנה כעת להצגת התרחישים והתגובות להם.

3. שאלת הבסיס: הצבעה מרץ 2021 על בסיס שינוי שיטת הבחירות

שאלת הבסיס שנבדקה בשני השאלונים התייחסה לתרחיש מינוי אוטומטי של ראש ממשלה כראש הרשימה הגדולה ביותר מול תוצאות הבחירות האחרונות. במסגרת זו, נבדקו שלושה דברים:

1. דפוס ההצבעה בבחירות האחרונות.
  2. הנכונות לשנות הצבעה במידה ושיטת מינוי ראש הממשלה הייתה שונה.
  3. כיוון שינוי ההצבעה.
- היות ושתי הקבוצות נשאלו על כך ביחד, נבחן את התשובות לשלוש השאלות הללו במשותף.

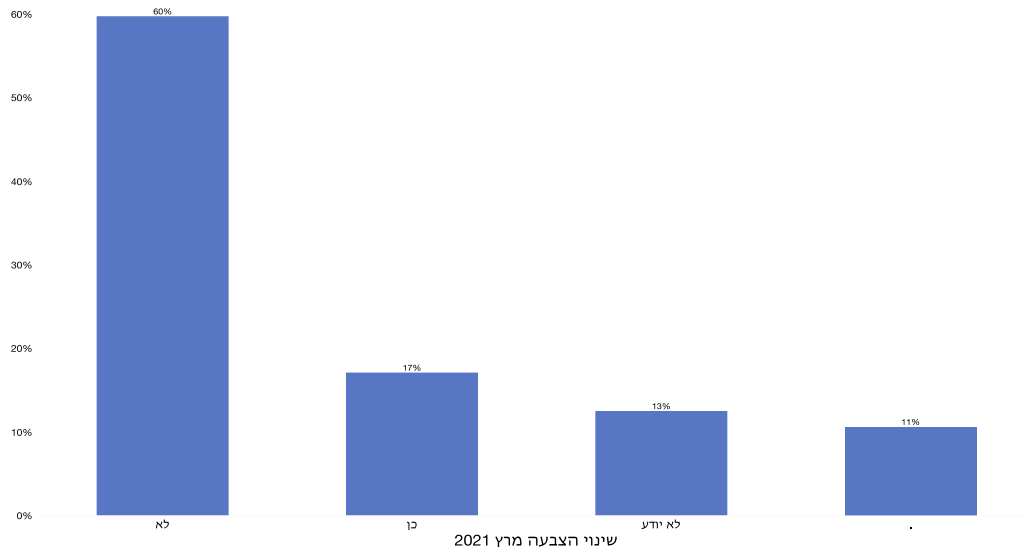

תרשים מס' 1: הצבעה למפלגות במרץ 2021¹⁰

המשיבים לשני הסקרים מייצגים את המגמה הכללית של תמיכה בליכוד וביש עתיד ובפער דומה לתוצאות האמת. ניתן לראות עם זאת, דגימת חסר מסוימת למצביעי ש"ס ויהדות התורה כמו גם למצביעי ישראל-ביתנו ורע"ם, לצד דגימת יתר לימנה ותקווה חדשה. כלומר, יש ייצוג חסר מסוים למגזרים מזוהים אתנית בחברה היהודית (חרדים ויוצאי מדינות הגוש הסובייטי לשעבר). כמו גם ייצוג יתר למצביעי ימין שלא מהליכוד שבדרך

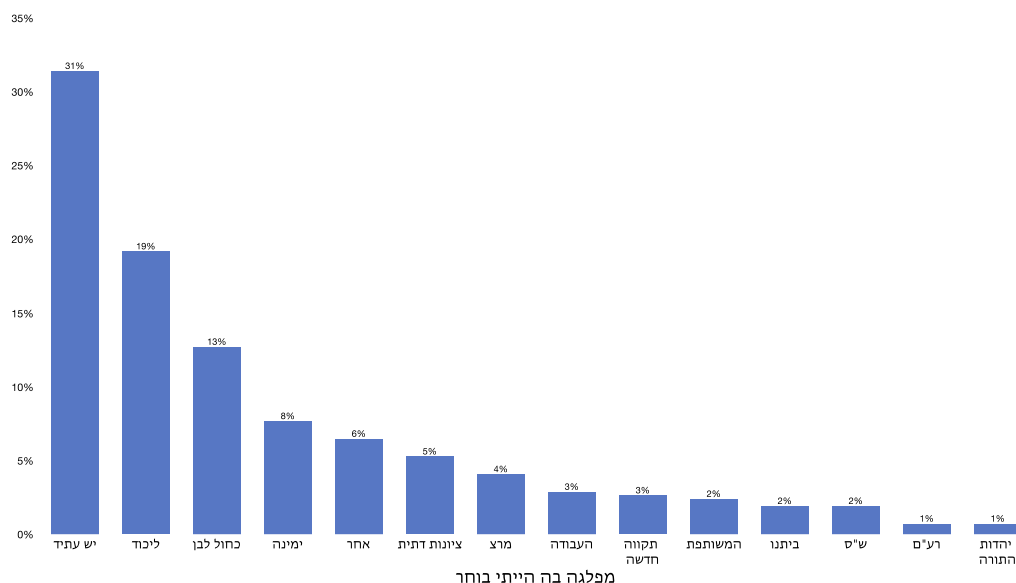
¹⁰ התרשימים והסטטיסטיקה התיאורית בוצעו על ידי תוכנת JMP Pro 15 ניתוח הרגרסיה בנספח בוצע ב R.

כלל נפוצים יותר בקרב שכבות הגיל הצעירות (ולכן יענו יותר לסקרים אינטרנטיים). עם זאת, הבדלים אלה אינם משמעותיים במיוחד וככלל התוצאות אינן מאוד רחוקות מתוצאות האמת.

תרשים מס' 2: נכונות לשנות הצבעה בעקבות שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה

השאלה שנשאלה כאן הייתה: "במידה והבחירות במרץ 2021 היו מוכרעות כך שראש הרשימה שקיבלה את מירב הקולות היה מתמנה לראשות ממשלה ללא צורך להקים קואליציה, האם היית משנה את הצבעתך?". ניתן לראות כי מקרב המשיבים הרוב הגדול לא התכוונו לשנות את הצבעתם בעקבות שינוי השיטה. עם זאת 17% מהמשיבים התכוונו לשנות את הצבעתם ו 13% בחרו באפשרות "לא יודע". דבר זה בהחלט מראה כי ניתן לקבל אוכלוסייה לא מבוטלת שתשנה הצבעתה בעקבות שינוי שיטת מינוי הממשלה. מהו כיוון ההצבעה אותו בחרה קבוצת משני ההצבעה?

תרשים מס' 3: שינוי הצבעה בעקבות שינוי השיטה

ניתן לראות כי המשיבים שטענו כי ישנו את הצבעתם שינו אותה בחדות לכיוון שתי הגדולות ובעיקר לכיוון מפלגת "יש עתיד". בפער גדול מאחורי השתיים הללו נמצאת "כחול לבן" שבעיקר מצביעי ליכוד במרץ 21 אמרו שיעברו אליה. מפלגות קטנות יותר נהנו באופן זניח ביותר מתפנית זו. מכאן שגם במערכת הבחירות לכנסת ה-24 שהובילה לכנסת המפוצלת ביותר מאז הכנסת ה-15 של שנות הבחירה הישירה, שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה מובילה כמעט 20% מהמשיבות אל המפלגות הגדולות. נפנה כעת לבחון את ההתנהגות הצפויה של בוחרות בעת שינויי תרחישים של התפלגות המנדטים הצפויים של המפלגות.

ניסוי מס' 1: שינוי שיטה, הגדלת שיעור המפלגות המובילות, ושחיקת המפלגות הבינוניות

השאלה אותה שאלנו כאן הייתה: " בהנחה כי שיטת הרכבת הממשלה הופכת להיות מבוססת על הכלל כי ראש הרשימה הגדולה ביותר יהיה ראש הממשלה, שבוע לפני הבחירות מתפרסם סקר מנדטים הקובע כי תוצאות הבחירות יהיו כדלהלן:

הליכוד – 30

יש עתיד – 26

ש"ס – 9

כחול-לבן – 4

ימינה – 7

העבודה – 4

יהדות התורה – 7

ישראל ביתנו – 7

הציונות הדתית – 6

הרשימה המשותפת – 6

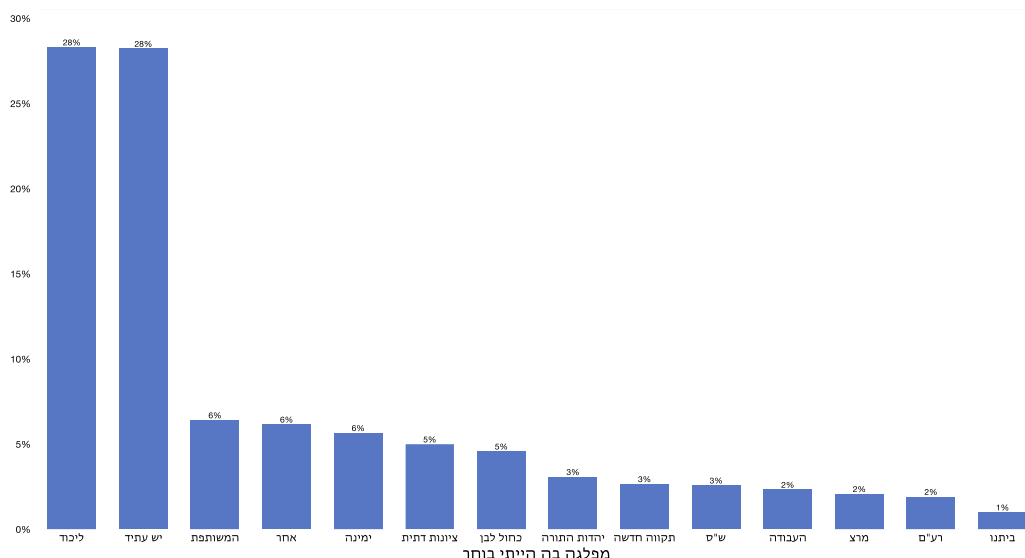
תקווה חדשה – 5

מרצ – 5

רע"מ – 4

לאיזו מפלגה תצביע במקרה כזה?"

תרחיש זה סימן את המצב בו התמיכה בגדולות מתחזקת, אך עדיין למפלגות הבינוניות והקטנות יש תמיכה שבהחלט יכולה לסייע להן לעבור את אחוז החסימה גם בלי להיתמך על ידי המצביעים. מי שמתקרבות כאן לאחוז החסימה הן כחול-לבן והעבודה.¹¹ להלן התוצאות:

תרשים מס' 4: תרחיש הצבעה שחיקת המפלגות הבינוניות

המגמה של חיזוק המפלגות הגדולות שראינו בקרב המתכוונות לשנות הצבעתן בשאלה הקודמת מופיעה גם כאן. מול המידע שהמפלגות הבינוניות והקטנות יכולות לצאת מסכנת אחוז החסימה אזי הבוחרים העבירו את כוחם למפלגות הגדולות שבפועל מגיעות כאן לשוויון. שאלה מעניינת היא מאיפה מגיעים בוחרים שבתרחיש זה תומכים במפלגות הגדולות?

יש עתיד	ביתנו	כחול לבן	עבודה	ליכוד	מרץ	משות'	לא הצ'	אחר	רעם	שס	תקווה	ימינה	צד
46.61	4.42	10.91	8.55	1.77	5.60	2.06	6.19	0.59	0.59	0.29	9.73	2.65	0.00
0.88	1.18	2.06	0.29	73.53	0.00	0.00	6.18	0.29	0.29	1.47	2.94	6.18	4.71

¹¹ השחיקה בקולותיהן בתרחיש נעשתה בכדי להפוך את העלייה בקולות 'יש עתיד' יחסית לבחירות מרץ 2021 לסבירה בלי להעלים את המפלגות הקטנות יותר.

טבלה מס' 3: אחוזי תמיכה למפלגות במרץ 2021 מתוך העוברים למפלגות הגדולות

יש עתיד למעשה גורמת למעבר של שחקנים רבים אליה מהמפלגות הבינוניות שהתמודדו במרץ 2021 תוך התייחסות עצמית כאל שמאל-מרכז. הליכוד נהנית ממעבר של מצביעי ימינה והציונות הדתית. שתי המפלגות גורמות למצביעים שכלל לא הצביעו במרץ 2021 לצאת, להצביע ולתמוך בהן. כך התרחיש הראשון שאיפשר הצבעה מכוונת קואליציה במובן של סיוע למפלגות הבינוניות להיכנס לקואליציה, הוביל הלכה למעשה למעבר אל המפלגות הגדולות, דהיינו להצבעה אסטרטגית.

ניסוי מס' 2: שינוי שיטה, הגדלת שיעור המפלגות המובילות, והצבת המפלגות הבינוניות בסכנה

בתרחיש השני שהצבנו העברנו את מרכז התמיכה למפלגות הגדולות ושמנו חלק מהמפלגות הבינוניות והקטנות בסכנה גבוהה יותר של אי-מעבר של אחוז החסימה מהתרחיש הקודם. השאלה שנשאלה בתרחיש זה הייתה: "בהנחה כי שיטת הרכבת הממשלה הופכת להיות מבוססת על הכלל כי ראש הרשימה הגדולה ביותר יהיה ראש הממשלה, שבוע לפני הבחירות מתפרסם סקר מנדטים הקובע כי תוצאות הבחירות יהיו כדלהלן:

הליכוד – 32

יש עתיד – 31

ש"ס – 9

כחול-לבן – 4

ימינה – 6

העבודה – 4

יהדות התורה – 7

ישראל ביתנו – 5

הציונות הדתית – 4

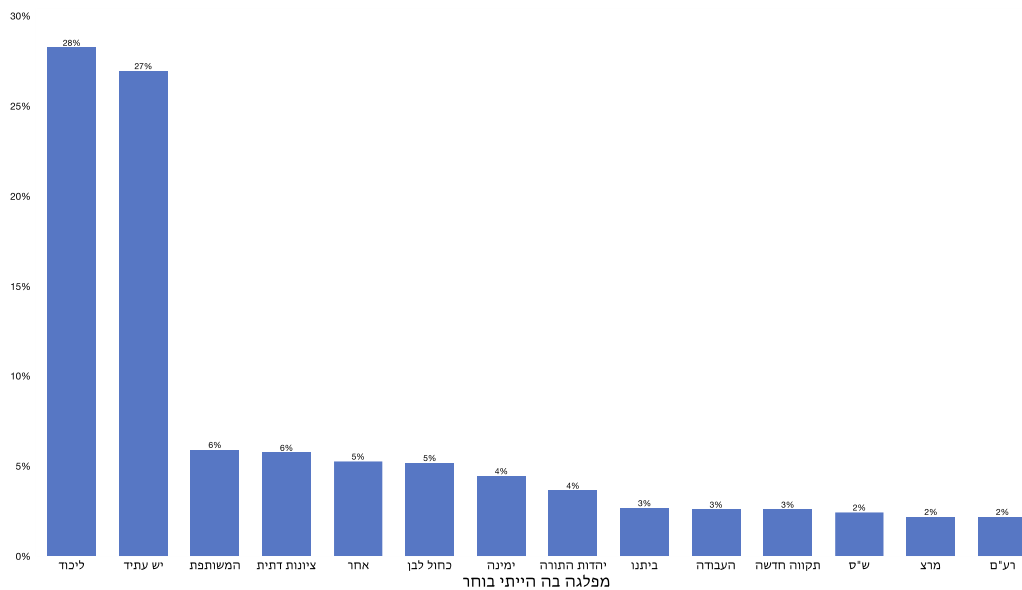
הרשימה המשותפת – 6

תקווה חדשה – 4

מרצ – 4

רע"מ – 4

לאיזו מפלגה תצביע במקרה כזה?"

תרשים מס' 5: התחזקות הגדולות וסיכון הבינוניות-קטנות

ההיגיון בהצגת התרחיש הזה היה לנסות וליצור את הדינמיקה של "הצבעת געוואלד": אם המפלגה החביבה על הבחורות בסכנה אז הן יחושו לסייע לה בעזרת פתק ההצבעה. גם מול תרחיש הצבעת געוואלד, ניתן לראות שהבוחר עדיין ממוקד במפלגות הגדולות עם שינויים מינוריים בנטיית התמיכה שלו בהן. זהו שינוי זניח באופיו בהשוואה לתוצאת התרחיש הקודם ולכן גם מול תרחיש זה המיקוד הוא במפלגות הגדולות. כלומר, שינוי בשיטת מינוי ראש הממשלה תוך ניתוקו מאמון הכנסת והתלייתו ברוב הבוחרים, הופך את דינמיקת הבחירות לכזו הממוקדת במפלגות הגדולות. נראה גם כאן מהו פיזור התומכים בגדולות בהשוואה לבחירות במרץ 2021.

צד	ימיה	יהדות	תקווה	ש"ס	רע"ם	אחר	לא-הצ'י	משת	מרץ	ליכוד	עבודה	כחול-לבן	ביתנו	עתיד
0.00	2.10	0.00	9.91	0.30	1.80	0.90	2.40	1.80	6.31	1.20	8.11	11.71	4.50	48.95
4.58	10.32	2.29	2.58	2.29	0.00	1.15	8.60	0.29	0.29	65.04	0.29	1.72	0.57	0.00

טבלה מס' 4: אחוזי תמיכה למפלגות במרץ 2021 מתוך העוברים למפלגות הגדולות

לגבי יש עתיד ברור כי מדובר על מצביעים שתמכו בכחול-לבן, מפלגת העבודה ותקווה חדשה ששינו את תמיכתם והעבירו אותה אל יש עתיד. מבחינת הליכוד, התומכים החדשים באים בעיקר ממצביעי ימיה, אלה שלא הצביעו, ובמידה נמוכה יותר ממצביעי הציונות הדתית. מכאן שמבחינת האפקט אותו מבקשים להציג התומכים במעבר

אל שיטה זו, כאן אנו מקבלים השפעה של הצבעה אסטרטגית במלוא מובן המילה: להצביע לא רק אל מי שבוודאות עובר, אלא גם למי שנראה כי יקים את הקואליציה אם יקבל את תמיכת מרבית הבוחרים.

4. מסקנות

מטרת הרצת השאלונים הייתה בדיקת האינטואיציה שנראה כי רבים מסכימים עמה מהרגע בו ההצעה לשינוי שיטת מינוי ראש הממשלה עלתה על סדר היום, ולפיה הבוחרים ייטו להצבעה אסטרטגית וימקדו את הצבעתם במפלגות הגדולות. אינטואיציה הפוכה היא כי הבוחר הישראלי שנטה לפצל את הצבעתו ולהצביע למפלגות קטנות ובינוניות כמעט בכל מערכת בחירות בה ניתנה לו את האפשרות לעשות כן, יעשה זאת אפילו מול שיטה זו. מתוך כך נבחנו שלושה תרחישים:

1. תרחיש הבחירות האחרון (לכנסת ה-24) שהכיל פער גדול מאוד בין המפלגה הראשונה לשנייה, כאן נתנו למשיבים בשני הסקרים לבחור לשנות את הצבעתם בהינתן שינוי שיטת מינוי ראשת ממשלה.
2. תרחיש בו הצרנו את סיכויי המפלגות הבינוניות לקבל מושבים בכנסת.
3. תרחיש בו העמדנו בסיכון רחב חלק גדול מהמפלגות הבינוניות-קטנות לא לעבור את אחוז החסימה.

בתרחיש הבחירות לכנסת ה-24 רוב המשיבים בחרו שלא לשנות הצבעתם ואלו שכן היו נוטים לעשות זאת העבירו תמיכתם למפלגות הגדולות. בשני התרחישים הבאים חזרה מגמה זו ביתר שאת: בהינתן שינוי מנגנון מינוי ראש הממשלה לכך שראש הרשימה הגדולה ביותר ימונה לראשות ממשלה ללא אמון הכנסת, העביר הבוחר הישראלי באופן גורף את תמיכתו למפלגות הגדולות. כלומר, יותר מ-60% מהבוחרים היהודים החליטו לתמוך בשתי המפלגות המובילות. דבר זה משקף את מיקוד התפיסה של הבוחר הישראלי בעמדת ראש הממשלה, ומראה גם ששינוי מערכת התמריצים המוסדית מובילה אותו למקד מאמצים במאבק על עמדה זו. כך שאם מטרת השינוי היא לייצר בהירות לגבי תוצאות הבחירות, נראה כי שיטת מינוי ראשת הממשלה על בסיס הרשימה הגדולה ביותר, בהחלט תהיה הפתרון הנכון לבעיה. בנספח המצ"ב אנסה גם לחדד את שאלת מאפייני המצביעים אסטרטגית בכלל קבוצות הסקר.

5. נספח: פרופיל פוליטי וחברתי של המצביעים למפלגות הגדולות

אחת השאלות הקבועות החוזרת לגבי המצביע הישראלי שיכולה להשפיע על הדרך בה יגיב כלפי שינויים בשיטת הממשל היא הפרופיל שלו/ה הן מבחינת העדפות פוליטיות והן מבחינה חברתית. ניקח כאן את המצביעות למפלגות הגדולות בשני התרחישים אותם בחנו: הליכוד ויש עתיד. ננסה לראות האם ניתן לאתר תבחינים ברורים מבחינה פוליטית וחברתית המאפיינים מצביעות אלו. נבחן זאת ראשית בהתייחס למצביעי ליכוד ויש עתיד ואז נבחן אותם בנפרד ממצביעי המפלגות הקטנות. כלומר, ננסה לבחון האם יש פרופיל ייחודי למצביעים האסטרטגיים מול תרחישים אלה. נבחן שלוש אפשרויות של פרופיל מעין זה:

1. עמדות מדיניות וזהות אידיאולוגית ממורכזת ומתונה, מה שאמור לאפיין מצביעי מפלגות זרם מרכזי.¹²
2. פרופיל חברתי מובחן, בעיקר מעמד ביניים המבקש לשמר את המצב החברתי הקיים דרך תמיכה במפלגות זרם מרכזי.¹³
3. מערכת העדפות הנוגעת לדרך ההצבעה בבחירות: האם ההצבעה נועדה לקדם את העמדות אליהן התחייבה המפלגה, לתמוך במנהיג המפלגה, רשימת המפלגה או לקדם צורך אסטרטגי יותר כמו כניסת המפלגה לממשלה או לכנסת?¹⁴

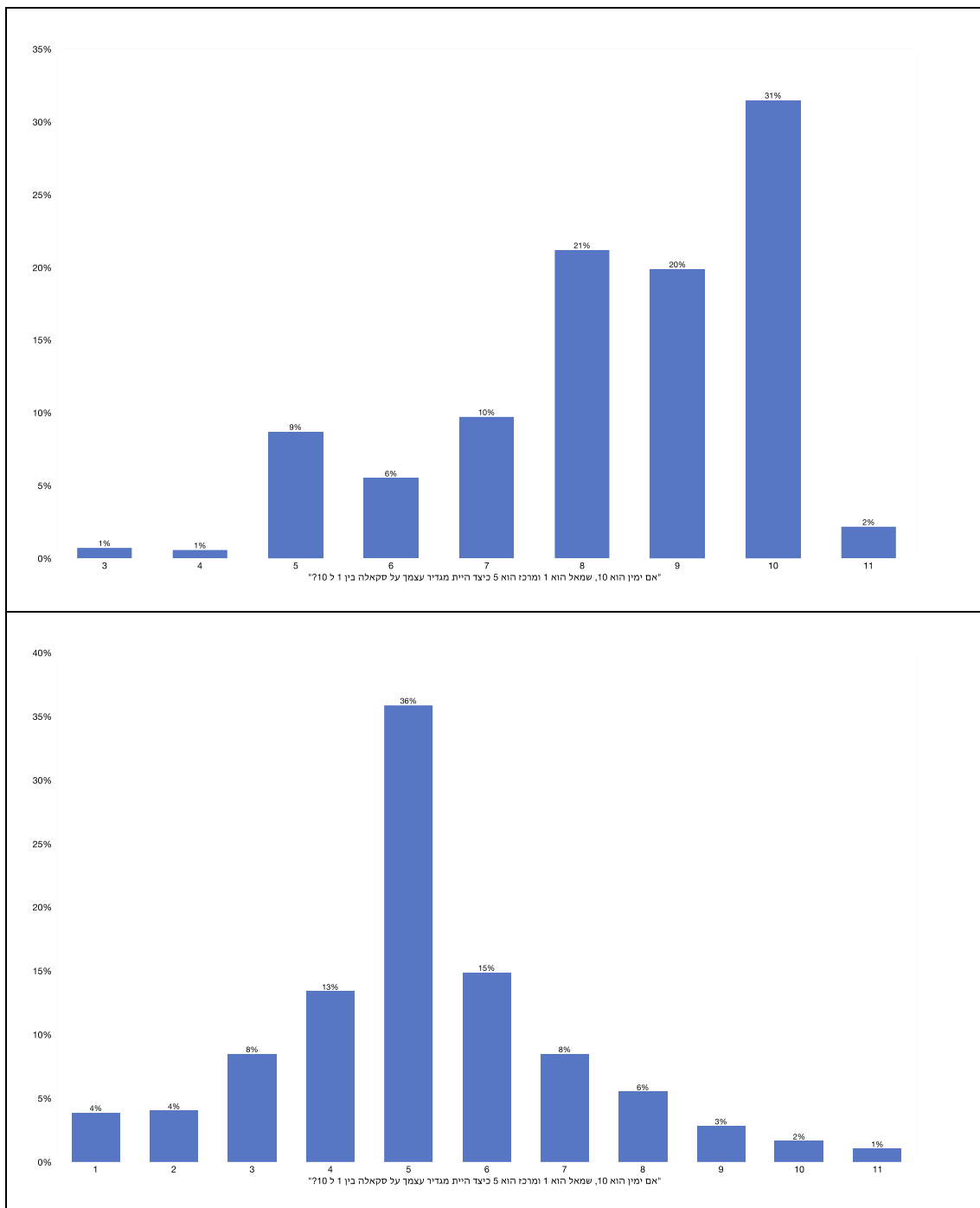
---

¹² Downs 1957; Meguid 2005.

¹³ Roemer 2001.

¹⁴ Bargsted and Kedar 2009; Hobolt and Karp 2010.

תרשים מס' 6: מצביעי ליכוד (למעלה) מצביעי יש עתיד (למטה) הגדרה עצמית ימין-שמאל

ניתן לראות כי השכיח של מצביעי יש עתיד (החלק התחתון של תרשים מס' 6) בשני התרחישים מגדיר עצמו כמרכז פוליטי (5 מתוך 10) עם חלק קטן יותר שלהם המגדיר עצמו כמעט יותר שמאלה ומעט יותר ימינה מהמרכז. אצל הליכוד השכיח הוא ימין עם שתי קטגוריות מעט יותר שמאלה ממנו ונמוכות ממנו בשכיחות. כך למעשה, שתי המפלגות הללו ייצגו מבחינת זהות פוליטית אכן שתי תפיסות שונות בעיקרן. עם זאת, אצל הליכוד התפיסה לא מרכזית ולא מתונה בעיקרה ובכך מצביעי הליכוד בתרחישים אינם מצביעים פשרנים מבחינת ההגדרה העצמית של הזהות האידיאולוגית שלהם. האם דפוס הגדרה העצמית הזו משתקף בעמדות מדיניות?

בחנו זאת בהתייחס לתמיכה בפשרה טריטוריאלית עם הפלסטינים, בהשפעת הדת היהודית על המרחב הציבורי הישראלי ובנכונות לוותר על הכנסה לטובת אוכלוסיות מעוטות יכולת. שני הנושאים הראשונים מגדירים לאורך עשורים את מרחב ההעדפות הישראלי, והאחר למרות מרכזיותו במרבית העולם הדמוקרטי לא מעורר השפעה דומה בישראל.¹⁵

תמיכה בפשרה טריטוריאלית פלסטינים			
רמת תמיכה	רשימות קטנות	ליכוד	יש עתיד
מאוד תומך	14.59%	2.18%	19.49%
די תומך	27.42%	22.21%	49.70%
די מתנגד	27.51%	37.01%	22.47%
מאוד מתנגד	30.48%	38.61%	8.33%
סה"כ	100.00%	100.00%	100.00%
תומך בכך שישראל תתקיים על פי ערכי הדת היהודית			
רמת תמיכה	רשימות קטנות	ליכוד	יש עתיד
מאוד תומך	25.74%	26.27%	2.23%
די תומך	19.52%	35.12%	8.63%
די מתנגד	25.46%	25.83%	32.74%
מאוד מתנגד	29.28%	12.77%	56.40%

¹⁵ Arian and Shamir 2008; Doron 2005; Getmansky and Zeitzoff 2014; Hirsch-Hoefler, Canetti, and Pedahzur 2010; Nachmias, Rosenthal, and Zubida 2016; Shamir and Arian 1999.

100.00%	100.00%	100.00%	סה"כ
תומך בתשלום מיסים גבוהים יותר בכדי לסייע לאוכלוסיות בישראל החיות במצוקה			
יש עתיד	ליכוד	רשימות קטנות	רמת תמיכה
3.72%	7.55%	8.27%	מאוד תומך
28.27%	30.19%	26.12%	די תומך
45.98%	42.38%	41.17%	די מתנגד
22.02%	19.88%	24.44%	מאוד מתנגד
100.00%	100.00%	100.00%	סה"כ

טבלה מס' 5: עמדות מדיניות ומצביעי "ליכוד" ו-"יש עתיד" בשני התרחישים

מבחינת תמיכה בפשרה טריטוריאלית בפלסטינים, ניתן לראות כי השכיח של מצביעי יש עתיד בשני התרחישים בחר באפשרות של "די תומך" עם התפלגות שווה של כ-20% ב-"מאוד תומך" ו-"די מתנגד". בדומה לזיהוי עצמי ימין-שמאל, בנושא זה השכיח של מצביעי הליכוד היה "מאוד מתנגד" עם תמיכה מעט נמוכה יותר ב"די מתנגד" ובפער רב באפשרות של "די תומך". בנושא הדתי-חילוני מצביעי יש עתיד הראו התנגדות גורפת לתמיכה בקיום ישראל על פי ערכי הדת היהודית, בעוד השכיח של מצביעי הליכוד היה "די תומך" עם רמת תמיכה דומה בערכים "מאוד תומך" ו-"די מתנגד". בנושא של תשלום מיסים גבוה יותר כדי לסייע לאוכלוסיות במצוקה, ניתן לטעון כי יש מידה נמוכה יותר של תמיכה בכיוון זה מבחינת מצביעי יש עתיד מול מצביעי הליכוד, אך קשה לטעון כאן לרמת הבדל משמעותית בין הקבוצות השונות. מכאן שאין פה מקרה של מצביעים פשרנים החותרים אל עמדת הבוחר החיצוני ומשקפים אותה. הן מצביעי הליכוד והן מצביעי יש עתיד לוקחים עמדות לא ממותנות בחלק מהנושאים, ועמדתם אחידה בנושא של תשלום מיסים. אם כן, הנושא של עמדות מדיניות לא מסביר לנו במקרה זה את בסיס ההצבעה האסטרטגית של משיבי הסקר.

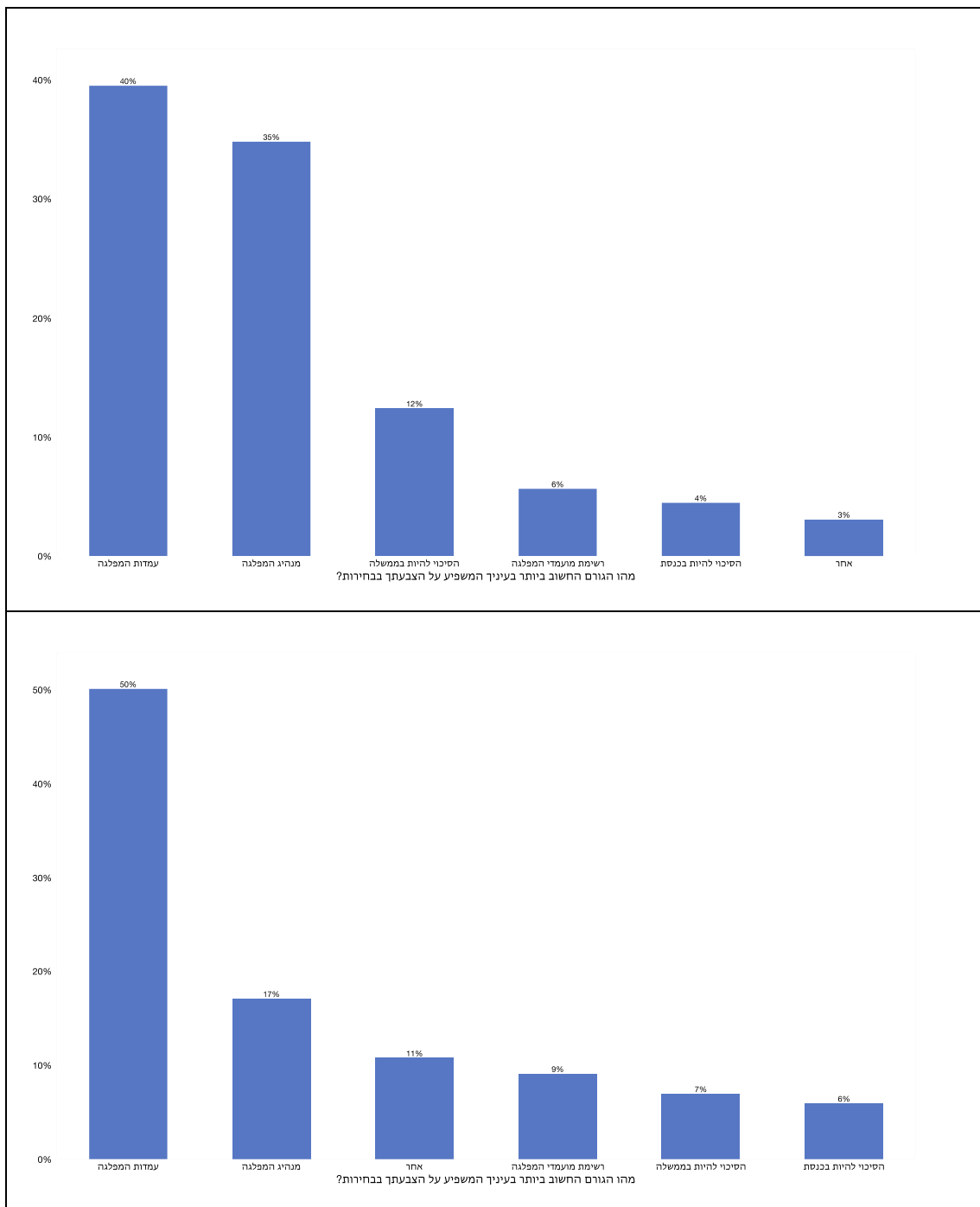
האם נוכל לקבל פרופיל חברתי המאפיין את מצביעי שתי המפלגות?

מצביעי יש עתיד	מצביעי ליכוד	מאפיינים חברתיים
<i>דתיות</i>		
	2.39%	חרדי
1.15%	13.60%	דתי
21.97%	49.33%	מסורת
76.23%	34.23%	חילוני
0.33%	0.30%	אחר
0.33%	0.15%	מסרב
100.00%	100.00%	סך הכל
<i>השכלה</i>		
	0.44%	יסודי
23.96%	33.96%	תיכון
20.09%	26.85%	לימודים על תיכונים
36.61%	27.14%	תואר ראשון
19.35%	11.61%	תואר שני ומעלה
100.00%	100.00%	סך הכל
<i>עדתיות</i>		
42.76%	22.46%	אשכנזי
17.60%	36.98%	מזרחי
8.72%	18.41%	ספרדי

15.79%	9.58%	מעורב
13.49%	10.03%	ישראלי
0.82%	1.50%	אחר
0.82%	1.05%	לא יודע
100.00%	100.00%	סך הכל

טבלה מס' 6: מאפיינים חברתיים של מצביעי הליכוד ויש עתיד בשני התרחישים

השכיחים המרכזיים בקרב מצביעי הליכוד הם מסורתיים ופחות מזה חילונים, בוגרי תיכון ולימודים על-תיכוניים (לא אקדמאים), ובעיקר מזרחים. השכיחים בקרב מצביעי יש עתיד הם חילוניים, בעלי תואר ראשון ובעיקר אשכנזים. כך שלא ניתן לטעון כי יש פרופיל חברתי המאפיין את הקבוצות של מצביעי המפלגות הגדולות כלל (כלומר גם הליכוד וגם יש עתיד כמקשה אחת) המבחין בין לבין השאר. למעשה מבחינה חברתית לפחות בהיבטים של דתיות והשכלה ניתן לקבוע כי מדובר על קבוצות שונות למדי בקרב תומכי מפלגות אלה. כך, הן מבחינת פרופיל עמדות המדיניות והן מבחינת המאפיינים החברתיים, ניתן לראות מצביעים עם מאפיינים שונים בין הקבוצות אך דומים בתוך הקבוצות, שבשל שינוי בכללי המשחק המוסדיים שינו את הצבעתם ובחרו לתמוך במפלגות הגדולות. כלומר, לא הנושא של עמדות מדיניות ולא הפרופיל החברתי מאפשרים לנו לזהות פרופיל של מצביע אסטרטגי שיהיה אחיד לשתי המפלגות. נבדוק עוד סוגיה אחת שיכולה להבחין בין קבוצות אלה והיא מניעי ההצבעה של בוחריהן.

תרשים מס' 7: מצביעי ליכוד יש עתיד (למעלה) מצביעי המפלגות הקטנות-בינוניות (למטה)

שני הבדלים ברורים מופיעים כאן: מצביעי המפלגות הגדולות שמים דגש חזק מאוד על מנהיג המפלגה כגורם המשפיע על הצבעתם בהשוואה למצביעי המפלגות הקטנות שהדגש המרכזי שלהן הוא על עמדות המפלגה. מעבר לכך, מצביעי המפלגות הקטנות כמעט ולא מייחסים חשיבות לשיקולים אסטרטגיים מבחינת יכולת המפלגה להיות בכנסת או בממשלה. לעומת זאת, מצביעי שתי המפלגות הגדולות מדגישים את הנושא האסטרטגי כנושא השלישי בחשיבותו מבחינתם. יש כאן למעשה שני גורמים שהופכים לאחד: מדובר על שינוי

מוסדי בדרך בה תתמנה ראשת ממשלה בישראל. במצב זה, המצביעות והמצביעים למפלגות הגדולות מראים כי חשוב להם גם מי עומד בראש המפלגה וגם האם מפלגתם תהיה בממשלה.

בניגוד למצביעים למפלגות הקטנות אצל מצביעי המפלגות הגדולות יש דגש פרסונלי ואסטרטגי על דפוס הצבעתם/ן: בחינת נושא התחרות הרשימות הגדולות כבחירות שהן אישיות אך לא רק מכוונות לפרסונה אלא לדרך בה תנוהל הרשות המבצעת. מכאן שלגבי מצביעי המפלגות הגדולות התהליך הפרסונלי אותו עברה הפוליטיקה הישראלית¹⁶ משתקף בדגש שלהם/ן על הנהגת המפלגה. עם זאת, החיבור בין הפרסונלי לניהול הרשות המבצעת משקף גם את התהליך המכונה הנשיאותיזציה (presidentialization) של הפוליטיקה בו גם במשטרים פרלמנטריים, מושם דגש על ראש המפלגה בתור מי שאמור להוביל את הרשות המבצעת.¹⁷ תהליך זה נפוץ היום במשטרים פרלמנטריים רבים, בעיקר מול הצורך של הרשות המבצעת להוביל תהליכי מדיניות בנושאים כגון מדיניות חוץ, בטחון פנים, משברי אקלים ובריאות, שהוביל הן לפרסונליזם של הפוליטיקה והן לשימת דגש על הפרסונות המובילות מדינות ולא רק למפלגות הבחורות אותם. שינוי שיטת מינוי ראש הממשלה המוצעת כאן בהחלט תוסיף אלמנט נשיאותי בתוך פוליטיקה פרלמנטרית, כשמגמה זו משתקפת במצביעים האסטרטגיים שראינו כאן: כאלה המדגישים את מנהיג המפלגה ואת יכולתה להיות בממשלה.

למתעניינים בתמונה שיטתית יותר של השפעת המאפיינים הללו על הנטייה להצביע למפלגות הגדולות, אם משתנה ההצבעה בשני התרחישים הופך להיות מודל דו-ערכי של הצבעה למפלגות הגדולות מול הצבעה לכל שאר המפלגות, טבלת הרגרסיה נראית כך:

¹⁶ Rahat and Kenig 2018.

¹⁷ Andeweg et al. 2020; Poguntke and Webb 2007.

משתנים	מידת ההשפעה <i>Log odds</i>	רווח בר סמך	מובהקות
משיק	-0.62	-2.43 – 0.99	0.47
הצבעה מרץ 21	2.87	2.57 – 3.19	<0.001
המפלגה תהיה בממשלה	0.65	0.03 – 1.28	0.04
מנהיג המפלגה	0.43	-0.14 – 1.00	0.135
רשימת המפלגה	-0.3	-0.98 – 0.38	0.389
סיבה אחרת	-0.67	-1.41 – 0.05	0.07
עמדות המפלגה	-0.22	-0.77 – 0.33	0.433
ימין-שמאל	-0.1	-0.16 – -0.05	<0.001
השכלה	0.05	-0.06 – 0.16	0.382
חרדי	-0.81	-2.37 – 0.98	0.333
מסורתי	1.14	-0.32 – 2.86	0.147
דתי אחר	15.09	-31.35 – NA	0.971
דתי	0.29	-1.20 – 2.03	0.716
חילוני	1.05	-0.41 – 2.77	0.18

תצפיות = 2034

1944.51 = BIC

טבלה מס' 7: ניתוח רגרסיה של מניעי הצבעה

המשתנים הבולטים כאן הם הצבעה למפלגות גדולות במרץ 2021, עד כמה סביר שהמפלגה תהיה בממשלה ודירוג עצמי כנוטה שמאלה. כלומר, גם בניתוח רב משתני ההשפעה של החשיבה האסטרטגית על התנהגות

הצבעה, הסבירות של יכולת המפלגה להיות בממשלה משפיעה באופן ברור ומובהק על התנהגות הנוטים להצביע למפלגות הגדולות.

לסיכום נספח זה, ניתן לראות כי מה שמבחין בין המצביעים למפלגות הגדולות למצביעים למפלגות הקטנות יותר אינו פרופיל חברתי משותף למפלגות הגדולות או מערכת העדפות מתונה, אלא ניתוח אסטרטגי של המציאות הפוליטית ודגש על יכולת המפלגה להגיע לשלטון ולהובילו. ברור אם כן, כי הדרך להוביל רפורמה זו ולחדד את יכולתה להוביל לתוצאות אליהן אנו מכוונים, תתבסס על היכולת לפנות אל ציבור המצביעים האסטרטגיים והנוטים לכך ולחזק אצלו נטיות אלה.

6. ביבליוגרפיה

- Andeweg, Rudy B et al. 2020. "The Political Executives Returns: Re-Empowerment and Rediscovering." In *The Oxford Handbook of Political Executives*, eds. Rudy B Andeweg et al. Oxford, UK: Oxford University Press, Oxford, 1–22.
- Arian, Asher, and Michal Shamir. 2008. "A Decade Later, the World Had Changed, the Cleavage Structure Remained Israel 1996-2006." *Party Politics* 14(6): 685–705.
- Bargsted, Matias A, and Orit Kedar. 2009. "Coalition-Targeted Duvergerian Voting: How Expectations Affect Voter Choice Under Proportional Representation." *American Journal of Political Science* 53(2): 307–23.
- Doron, Gideon. 2005. "Right as Opposed to Wrong as Opposed to Left: The Spatial Location of " Right Parties" on the Israeli Political Map." *Israel Studies* 10(3): 29–53.
- Downs, Anthony. 1957. "An Economic Theory of Political Action in a Democracy." *The Journal of Political Economy* 65(2): 135–50.
- Getmansky, Anna, and Thomas Zeitzoff. 2014. "Terrorism and Voting: The Effect of Rocket Threat on Voting in Israeli Elections." *American Political Science Review* 108(3): 588–604.
- Hirsch-Hoefler, Sivan, Daphna Canetti, and Ami Pedahzur. 2010. "Two of a Kind? Voting Motivations for Populist Radical Right and Religious Fundamentalist Parties." *Electoral Studies* 29(4): 678–90.
- Hobolt, Sara B., and Jeffrey A Karp. 2010. "Voters and Coalition Governments." *Electoral Studies* 29(3): 299–307.
- Meguid, Bonnie M. 2005. "Competition between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success." *American Political Science Review* 99(03): 347–59.
- Nachmias, David, Maoz Rosenthal, and Hani Zubida. 2016. "National Party Strategies in Local Elections: A Theory and Some Evidence from the Israeli Case." *Israel Affairs* 22(2): 401–22.
- Poguntke, Thomas, and Paul Webb. 2007. *The Presidentialization of Politics : A Comparative Study of Modern Democracies*. OUP Oxford
- Rahat, Gideon, Shlomit Barnea, Chen Friedberg, and Kenig, eds. 2013. *Fixing Israel's Government System*. Jerusalem: Israeli Democracy Institute Press and Am Oved.
- Rahat, Gideon, and Ofer Kenig. 2018. *From Party Politics to Personalized Politics?: Party Change and Political Personalization in Democracies*. Oxford University Press.
- Roemer, John E. 2001. *Political Competition: Theory and Applications*. Harvard University Press.

Shamir, Michal, and Asher Arian. 1999. "Collective Identity and Electoral Competition in Israel." *American Political Science Review* 93(2): 265–77.

Shugart, Matthew S. 2011. *Political-Institutional Reform in Israel: A Comparative Perspective*. Israel Democracy Institute.

http://en.idi.org.il/media/1760789/IsraeliPoliticalReform_Shugart.pdf (July 12, 2015).